

CREDINȚA - ETERNA LUMINĂ A NEAMULUI ROMÂNESC

Sergiu Zaporojan, conf.univ.dr.

Valeriu Dulgheru, prof.univ.dr.hab., D.H.C.

Ilie Manoli, conf.univ.dr.

Zinaida Stratan

Universitatea Tehnică a Moldovei

Motto:

Cultură

Univers

Ceramică

Urmă

Tezaur

Eternitate

Nume

Istorie

Cultura nu a fost și nu va fi niciodată un fenomen abstract-uman, ea este întotdeauna individual-națională [1]. Anume în această calitate ea se poate încadra și reprezenta multitudinea de valori general-umane. Pe de altă parte, trebuie totuși remarcată și acceptată, cel puțin parțial, viziunea abstract-umană asupra culturii în aspectul ei ceva mai puțin creator - aspectul tehnic. Doar din acest punct de vedere cultura este transportabilă de la un popor la altul. Or, balada „*Miorița*” sau opera lui Shakespeare, spre exemplu, reprezintă creații individual-naționale de vârf ce nu pot fi „transportate” în spațiu și timp ca pe o mașină de găurit, fiind totodată valori general-umane de neegalat în raport cu care timpul e ca și oprit.

Marele eseist și filosof român Emil Cioran afirma la vremea sa că tehnica reprezintă un fenomen paralel culturii, care se dezvoltă după o lege proprie, într-un progres incontestabil; nu există însă progres în simțire, în gândire, în viziune [2]. Referindu-se la aceste aspecte, Cioran face o remarcă interesantă, valabilă credem noi și în zilele noastre: „*Sclavii faraonilor, care nu știau nimic, aveau pentru eternitate o simțire mai ascuțită decât savanții noștri, care știu totul fără să cunoască esențialul.*” [2, pag.169]. Și, tot acolo, continuă: „*Este însă imposibil de a găsi cea mai mică aplicare la sentimentul de viață. Acesta, singurul care*

importă, nu câștigă nimic prin timp și nici nu se adâncește prin complexul de forme al civilizației.”

Din perspectiva zilei de azi putem spune că tehnica, ca „*componentă transportabilă*” a culturii, nu reprezintă un fenomen strict paralel, dezvoltarea ei fiind adeseori întretesută, ancorată în oceanul culturii general-umane. Totuși, anume simțirea, gândirea, viziunea individual-națională contribuie decisiv la crearea Tezaurului general-uman care contează pentru Eternitate, iar filosofia sentimentului de viață este cu adevărat esențială în acest proces existențial. Balada „*Miorița*” reprezintă un exemplu sublim în această ordine de idei.

Să revenim iarăși la tehnică ca un fenomen paralel culturii. De-a lungul Istoriei omul a gândit și dezvoltat diverse unelte de muncă, a produs multiple bunuri materiale, dar și arme de luptă din ce în ce mai sofisticate. Acestea din urmă au reprezentat și continuă să reprezinte un pericol pentru cultura general-umană, pentru Universul în care există omul ca subiect individual. Aici e momentul să abordăm un aspect existențial de o complexitate și profunzime aparte. Martin Heidegger, unul din cei mai importanți filosofi germani din sec. al XX-lea, a lansat la vremea sa teza că existența e teama individului de nimicire. Este interesant de menționat în context că idealul german este eroul, constatare care rezultă din analiza impactului istoric al germanilor asupra creștinismului.

Deci, am putea spune că teama existențială a individului de nimicire a stat la baza apariției armelor de luptă, respectiv a armatei. În acest loc al lucrării este bine să inserăm un gând formulat de același Emil Cioran în [2, pag.129]: „*Ethosul agresiv este un fel de șira spinării a națiunilor. Altcum nu se explică de ce instrumentul instinctului agresiv – armata – este o instituție atât de legată de toate formele existenței naționale. Mai mult decât religia și decât templele ei, toate formele statale și-au găsit o consacrare în armată. O instituție eternă în măsura în care cele omenești sunt eterne. Așa este omul de puțin spiritualizat, încât, din instituția cea mai puțin spirituală care se poate concepe, și-a făcut o axă a vieții lui.*”

Sic mundus creatus est!

Până la un anumit punct trebuie să cădem de acord cu marele nostru înaintaș. Armata este o instituție care a contat și contează în istoria popoarelor. Inclusiv istoria noastră conține destule exemple în acest sens. Acum 80 de ani, la 1940, imperiul sovietic nu ar fi îndrăznit să intre cu brutalitate și să pună sub a doua ocupație Basarabia dacă poporul român ar fi avut o armată pe măsură. Suntem forțați să recunoaștem un adevăr crud: Forța brută reduce la tăcere Forța dreptului,

a culturii în general. Evident, este foarte greu să te opui unui sistem în care domină forța brută, răul, așa cum se întâmplă în romanul lui George Orwell „1984”, acolo unde se aplică magistral trei lozinci ale Partidului: Războiul este pace; Libertatea este robie; Ignoranța este forță.

Și totuși constatarea de mai sus nicidecum nu înseamnă că omul a fost vreodată sau este în prezent dispus să cedeze forței brute. Dimpotrivă! Binele a luptat în permanență cu răul pentru a ieși învingător în ultimă instanță. În general, discuția despre bine și rău este un subiect aparte, poate pentru un alt studiu, deoarece deschide o temă filosofică care ne-ar proiecta într-un final pe pista teze-antiteze.

Până acum, foarte pe scurt, putem constata și afirma că teama existențială a individului de nimicire a condus la dezvoltarea tehnicii de luptă armată care, în mod paradoxal, poate servi și binelui, și răului. Și dacă tehnica de luptă armată a fost și este un atribut inevitabil în viața omului, atunci cultura în sens larg general-uman a reprezentat și reprezintă acea forță care poate echilibra sau chiar anula forța răului agresiv.

S-a scris mai sus că sclavii faraonilor aveau pentru eternitate o simțire deosebită. Cu siguranță nu doar ei. Dintotdeauna omul a căutat să-și edifice o religie, să ridice temple caracteristice religiei sale, astfel încercând să se integreze în univers și să opună rezistență forței brute. Credința și cultura au fost și vor fi reperele de rezistență ale oricărui popor. Nu face excepție nici poporul român, pentru care credința este eterna lumină întru propășire.

A fost menționat aici că idealul german este eroul. Prin contrast, pentru român în prim plan stă sfântul. Sentimentul de viață al românilor vine din adâncuri istorice și a condus la lipsa de teamă în fața morții, caracteristică esențială a mentalității românești. Exemplul cu ciobanul din “Miorița” este grăitor și deloc întâmplător. Relatările istorice ne vorbesc despre faptul că dacii preferau să moară decât să fie sclavi. În orice caz, nimic nu-i putea împiedica în a-și apăra propria viziune asupra vieții. Mărturie ne stau religia și lăcașele sfinte care reprezintă o Urmă adâncă lăsată pe meleagurile locuite de strămoșii noștri.

Făcând o scurtă excursie în perioada neolitică, aflăm că Ceramica, un simbol al culturii Cucuteni, era prelucrată și împodobită artistic pe întreg spațiul locuit astăzi de români, inclusiv în bazinul Răutului și Botnei [3]. Totodată, în așezările de pe Răut și în cele de pe valea Botnei se regăseau multiple unelte de producție. Mult mai târziu, în perioada dominației mongole, la est de Prut încep să apară orașe medievale, cum ar fi, de exemplu, Orheiul Vechi pe râul Răut, Costești pe

Botna [3]. Astfel, există dovezi clare că în bazinul Răutului și al râului Botna se atestă urme ale activității umane din timpuri străvechi.

După cum s-a arătat pe valea Botnei se regăsesc multiple vestigii din trecut. Referindu-ne la perioada medievală dar și cea de după, putem vedea cum au reușit strămoșii noștri să-și apere credința creștină, reușind în condiții dintre cele mai ostile să construiască lăcașe sfinte în care să se regăsească spiritual. În acest context, cu siguranță, cel mai interesant și original monument basarabean de pe valea Botnei este biserica Adormirii Maicii Domnului din Căușeni, la circa 25 km sud-vest de Tighina [3, 4].

Biserica Adormirii Maicii Domnului din Căușeni.

Acest monument al artei medievale moldovenești din sec. al XVI-XVIII^{lea} are un plan tradițional, compus din trei părți: pronaos, naos și altar. Se deosebește, însă, de alte monumente de cult din această perioadă prin așezarea bazei bisericii mai jos de nivelul pământului. O altă biserică semiîngropată se regăsea de asemenea în sudul Basarabiei, fiind vorba de biserica Sf. Nicolae din Chilia, ctitorie a lui Vasile Lupu de la 1647-1648. Aceasta din urmă a fost reconstruită din temelie pe parcursul anilor, spre deosebire de biserica Adormirii Maicii Domnului de la Căușeni, care este cu adevărat un monument istoric original.

Pentru a înțelege mai bine contextul istoric al momentului la care ne referim, aducem un scurt citat din cartea de suflet a domnitorului moldovean și marelui cărturar Dimitrie Cantemir „*Descrierea Moldovei*”, capitolul III, Apele Moldovei, în care el scria (1714): „*Tirasul se amestecă cu râul Răut, care în apropierea*

Orheiului formează o unică și fermecătoare insulă, și Botna, care totuși pe jumătate este stăpânit de tătarii din Budjac.” [5, pag.27]

Cu alte cuvinte, la acea vreme teritoriile din valea inferioară a Botnei erau sub stăpânire otomană, iar tătarii erau de altă religie decât localnicii moldoveni creștini. Poarta otomană era mult prea puternică sub aspect militar la vremea respectivă. Cu toate acestea românii locului au avut o simțire și o viziune cum să supraviețuiască prin credință.

Nu se știe cu exactitate când a fost ridicată această biserică. Nu este exclusă că inițial edificarea bisericii semiîngropate din Căușeni să fi fost începută în sec. al XVI-lea sau cel târziu pe vremea domniei lui Vasile Lupu. În sprijinul acestei ipoteze ar fi și ctitoria lui de la Chilia ce datează cu anii 1647-1648.

Inscripția ctitoricească din interiorul bisericii Adormirii Maicii Domnului din Căușeni.

Cert este însă că deasupra intrării în lăcașul de cult de la Căușeni s-au păstrat inscripțiile din anul 1763. Intrarea în altar se face prin trei porți semicirculare. Pe fațadă deasupra intrării se află o inscripție ctitoricească cioplită în piatră în limba greacă, din care se poate citi numele mitropolitului Daniil și al domnitorului Grigore Callimachi [3, 4].

A rezistat anilor și pictura murală de excepție pe care o prezintă frescele din interiorul bisericii. Pereții de aproape un metru grosime sunt pictați și lucrările s-au păstrat. Picturile murale din interior, care fac celebritatea bisericii, reprezintă ultima etapă în dezvoltarea frescei medievale în Țările Românești. Pictura murală a fost executată de meșterii Radul, Stanciu și Voicu, zugravi din Țara Românească care lucrau în tradițiile școlii de pictură de la Hurez [3, 4]. În picturile murale, care impresionează prin monumentalitate, predomină o gamă caldă de culori vii, crearea de variate nuanțe ale acestora, conturate pe fundalul albastru al pereților. Picturile murale de la Căușeni ilustrează măiestria zugravilor și denotă clar prezența barocului. În iconografie se simte influența artei bizantine: „*Subiectele biblice sunt dispuse în registre. Cel de jos este decorat cu ornamente; în cel de la mijloc sunt înfățișate figuri în picioare, iar în registrul de sus se află medalioane cu figuri ale sfinților. Registrele sunt despărțite prin fâșii ornamentate cu motive caracteristice artei bizantine. În altar se află compozițiile “Sfinții episcopi”, pe boltă - “Oranta”, mai jos – “Împărțirea apostolilor”. Pe bolta naosului sunt pictate scene din viața sfinților.*” [4, pag.364] Și în continuare, pag.365: „*Pe zidul nordic s-au păstrat figurile apostolilor Petru și Pavel, care țin în mâini modelul bisericii. Mai sus sunt reprezentați cei patruzeci de mucenici, Spas Emanuil, Iisus Pantocratorul, Ioan Botezătorul. În pictura bisericii este reprezentat Sf. Ioan cel Nou, considerat protector al Moldovei.*”

Unică în felul său, veche de sute de ani, la ora actuală biserica Adormirii Maicii Domnului din Căușeni este în plin proces de restaurare, momentan fiind în reconstrucție acoperișul original al lăcașului de cult, urmând ca biserica să fie acoperită cu țiglă, asemenea celei vechi. De menționat că lucrările de restaurare a bisericii au fost începute în anul 2016, fiind realizate cu sprijinul financiar de 800 de mii de dolari, din partea Ambasadei Statelor Unite ale Americii în Republica Moldova. Datorită acestui suport financiar, în perioada 2019-2021 este preconizată finalizarea lucrărilor de restaurare a acoperișului bisericii și restaurarea picturii din interiorul bisericii.

Istoria Bisericii Adormirii Maicii Domnului din orașul Căușeni este o mărturie vie a sentimentului de viață bazat pe Lumina Credinței, sentiment care a

făcut ca românii din această zonă atât de zbuciumată și supusă vicisitudinilor vremii să reziste ca neam fără a apela la agresivitatea armelor.

În mod formidabil, de-a lungul vremii, inclusiv în perioada de ocupație rusească a Basarabiei, principala armă de luptă a fost Credința în Sfânta și Eterna Lumină dătătoare de viață!

Bibliografie

1. Berdeaev N. *Gânduri despre sufletul național. Revista Sud Est: Artă, Cultură, Civilizație. Vol.2, nr.4, pp. 68-69, Chișinău, Editura Universul, 1991. ISSN 0868-7749.*
2. Cioran E. *Schimbarea la față a României. București, Editura Humanitas, 2010, 200 pag.*
3. Țurcanu I. *Istoria românilor (cu o privire mai largă asupra culturii). Brăila, Editura Istros a Muzeului Brăilei, 2007, 825 pag.*
4. *Literatura și Arta Moldovei. Enciclopedie. Vol. 1 /Coleg. de red. H. Corbu ș.a. - Chișinău, 1985, 440 pag.*
5. Cantemir D. *Descrierea Moldovei, ediția a 2-a /Traducere din limba latină de Nicolae Costenco. - Chișinău, Literatura artistică, 1982, 215 pag.*